

Advies over welbevinden en preventie van pesten op school

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op eigen initiatief

Uitgebracht door de Algemene Raad op 20 december 2018 met eenparigheid van stemmen

Vorbereiding: Overlegplatform Welbevinden en Preventie van Pesten op School op 15 mei, 5 juni, 18 september en 9 oktober 2018 onder voorzitterschap van Marianne Coopman

Dossierbeheerder: Carine De Smet

INHOUD

1	WAAROM DIT ADVIES?	2
1.1	EEN BILAN NA DRIE JAAR	2
1.2	EEN VERSTERKING VAN HET ENGAGEMENT VAN HET OVERLEGPLATFORM	2
2	EEN BREDE FOCUS OP WELBEVINDEN	2
3	WELBEVINDEN EN PREVENTIE VAN PESTEN OP SCHOOL MOET HOGER OP DE AGENDA	3
3.1	STAPPEN IN DE GOEDE RICHTING	3
3.2	MAAR DE SITUATIE BLIJFT COMPLEX	4
3.2.1	De cijfers stellen niet gerust	4
3.2.2	Het fenomeen pesten wordt meer en meer complex	5
3.3	NOOD AAN BLIJVEND ENGAGEMENT OM PESTEN AAN TE PAKKEN	6
4	NAAR EEN KRACHTIGER BELEID VOOR WELBEVINDEN EN PREVENTIE VAN PESTEN OP SCHOOL	6
4.1	NOOD AAN MEER EVIDENCE	6
4.1.1	Vraag aan de overheid: faciliteer een kennisnetwerk	6
4.1.2	Het engagement van het overlegplatform: de link met het werkveld	8
4.2	BOUWSTENEN VOOR EEN ANTIPESTBELEID OP SCHOOL	8
4.3	VERSTERKEN VAN DE PARTNERS DIE HET BELEID ROND WELBEVINDEN VORMGEVEN OP SCHOOL	8
4.4	SYSTEMATISCHE AANDACHT VOOR WELBEVINDEN EN PREVENTIE VAN PESTEN IN DE LERARENOPLEIDING	9
4.5	NEUTRALE BEMIDDELING ALS HET OP SCHOOL NIET LUKT	10

1 Waarom dit advies?

1.1 Een bilan na drie jaar

Op 22 januari 2015 bracht de Algemene Raad van de Vlor een omstandig advies uit over 'de preventie en de aanpak van pesten op school'¹. Dat advies kwam er op aandringen van de Vlaamse Scholierenkoepel.

Na drie jaar maakt de Vlor een bilan op. De Vlor blijft achter het advies van 2015 staan, brengt bepaalde aanbevelingen opnieuw onder de aandacht en legt bijkomende accenten.

1.2 Een versterking van het engagement van het overlegplatform

De Vlor vroeg in 2015 om een permanent overlegplatform rond welbevinden en preventie van pesten op school. Dat overlegplatform is er intussen gekomen, op vraag van de minister.

Dit advies bevat aanbevelingen aan de overheid. Evenzeer bevat het een concreet en versterkt engagement van al de partners in het overlegplatform, die samen hun schouders willen zetten onder een beleid rond welbevinden en preventie en aanpak van pesten op school.

2 Een brede focus op welbevinden

De titel van dit advies is 'Welbevinden en preventie van pesten op school'. De keuze om de focus te verbreden van 'preventie en aanpak van pesten' en de term 'welbevinden' toe te voegen is niet toevallig. Ze verwijst naar de brede benadering van welbevinden zoals die is opgenomen in het decreet leerlingenbegeleiding en het referentiekader voor onderwijskwaliteit. De titel spoort ook met de naam van het overlegplatform dat het advies heeft voorbereid. In het overlegplatform 'Welbevinden en Preventie van Pesten op School' wordt het thema positief benaderd vanuit een 'whole school approach'. De problematiek van pesten wordt gekaderd binnen het streven naar welbevinden, een positieve doelstelling binnen onderwijs. Welbevinden en preventie van pesten zijn nauw met elkaar verweven. Werken aan welbevinden is een logische ingang om pesten te voorkomen. Anderzijds heeft pesten ongetwijfeld een impact op het welbevinden op school.

Voor de Vlor staat welbevinden niet haaks op presteren. Welbevinden mag niet begrepen worden als 'de lat lager leggen'. Ambitieuze doelen realiseren veronderstelt dat leerlingen evolueren in een klimaat dat leren mogelijk maakt en stimuleert. Om de prestaties en het excelleren van jongeren te bevorderen, moet onderwijs net meer inzetten op welbevinden².

---

¹ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de preventie en de aanpak van pesten op school](#), 22 januari 2015.

² Zie ook de blog van Hilde Colpin, gewoon hoogleraar schoolpsychologie aan de KU Leuven: <https://opgroeienblog.wordpress.com/2018/09/10/welbevinden-of-prestaties-een-valse-tegenstelling/>

3 Welbevinden en preventie van pesten op school moet hoger op de agenda

3.1 Stappen in de goede richting

We zijn drie jaar verder, en de aandacht voor welbevinden en preventie van pesten is meer prominent aanwezig in het discours van het beleid en in de media. Heel wat scholen doen inspanningen om te werken aan welbevinden en preventie van pesten.

Er werden stappen gezet in overeenstemming met de aanbevelingen in het advies:

- De Vlor vroeg in 2015 om een gecoördineerde aanpak over beleidsdomeinen heen. Intussen ondertekenden de ministers van verschillende beleidsdomeinen een gemeenschappelijke **intentieverklaring**: 'De bevordering en bescherming van de fysieke, psychische en seksuele integriteit van de minderjarige in de jeugdhulp en de kinderopvang, het onderwijs, de jeugd- en de sportsector'. Die bevat een aantal concrete, specifieke acties voor het beleidsdomein onderwijs.
- De Vlor vroeg tegelijk om een **permanent overlegplatform** rond welbevinden op school. In dit overlegplatform, in de schoot van de Vlor, bouwen alle partners aan een gezamenlijke visie, ondersteund door experts.
- Na een grootschalige bevraging in 2014 werd pesten een van de 6 prioriteiten in het memorandum van de Vlaamse Scholierenkoepel (VSK). Intussen loopt het VSK-project '**De Conflixers**'. Conflixers zijn leerlingen die op hun eigen school andere leerlingen ondersteunen waar nodig. Die ondersteuning kan verschillende vormen aannemen: peter/meter (buddy), vertrouwensleerlingen en leerlingbemiddeling (peer mediation). Via De Conflixers wil VSK leerlingen inspireren, informeren en ondersteunen, en ook zorgen voor samenhang en uitwisseling.
- Het overlegplatform Welbevinden en Preventie van Pesten rolde het project '**t Zal WELzijn**' uit in samenwerking met CANON Cultuurcel en Iedereen Leest. Cultuureducatieve projecten droegen bij tot een positieve sfeer in 56 scholen. Via de resultaten werden scholen en samenleving gesensibiliseerd met betrekking tot de pestproblematiek.

Recent werden ook een aantal decreten goedgekeurd die van scholen vragen dat ze een kwaliteitsvol beleid rond welbevinden voeren.

- In de eerste plaats is er het **decreet leerlingenbegeleiding**. De minister schuift dit decreet naar voor als het kader dat scholen voortaan verplicht om werk te maken van een beleid rond welbevinden. Het is een belangrijke innovatie dat werken aan leerlingenbegeleiding een erkenningsvoorwaarde wordt voor scholen. Scholen moeten een beleid hebben voor de vier begeleidingsdomeinen, en dit in een continuüm van zorg. De vier begeleidingsdomeinen hebben linken met welbevinden. Het komt expliciet aan bod in het begeleidingsdomein 'psychisch en sociaal functioneren'.³ De Vlor verwacht dat dit decreet scholen inderdaad zal stimuleren om werk te maken van leerlingenbegeleiding (en dus

---

³ Het begeleidingsdomein psychisch en sociaal functioneren heeft tot doel het welbevinden van leerlingen te bewaken, te beschermen en te bevorderen waardoor de leerling op een spontane en vitale manier tot leren kan komen (Decreet leerlingenbegeleiding, Art. 4. §1).

van welbevinden) en om de kwaliteit van hun bestaand beleid onder de loep te nemen. Op dit moment (het decreet ging in op 1 september 2018) is nog niet duidelijk wat het effect zal zijn op het welbevinden op school. In zijn advies bij het voorontwerp van decreet leerlingenbegeleiding⁴ formuleerde de Vlor enig voorbehoud. Het is op dit ogenblik nog moeilijk om de reikwijdte van sommige bepalingen in te schatten.

- De afspraken uit het **Referentiekader voor Onderwijskwaliteit** zullen worden uitgerold in het kwaliteitsbeleid van scholen. Een van die afspraken is: 'De school streeft naar welbevinden en betrokkenheid bij alle lerenden en het schoolteam en naar tevredenheid bij ouders en bij andere relevante partners'.
- De nieuwe **eindtermen en ontwikkelingsdoelen** voor de eerste graad secundair onderwijs bevatten competenties omtrent samenleven en geestelijke en emotionele gezondheid.

Deze nieuwe decretale kaders kunnen scholen stimuleren om te werken aan welbevinden.

3.2 Maar de situatie blijft complex

3.2.1 De cijfers stellen niet gerust

Recente cijfers over welbevinden en pesten blijven echter verontrustend. Het wordt bovendien meer en meer duidelijk hoe groot de brede impact van pesten is, ook op lange termijn.

De prevalentiecijfers voor het slachtoffer- en daderschap van traditioneel en cyberpesten zijn erg verschillend van studie tot studie. Deze verschillen zijn onder meer te wijten aan de manier waarop er naar (cyber)pesten gepeild wordt en de aard van de bevroegde populatie.⁵ Cijfers over (cyber)pesten dienen daarom met veel voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Wat Vlaanderen betreft, zijn er diverse studies voorhanden. De HBSC-studie⁶ van 2016, waarin zowel pest- als cyberpestgedrag wordt gerapporteerd op basis van een bevraging in 2013-2014, biedt de mogelijkheid om de prevalentiecijfers te vergelijken met 41 andere regio's of landen waarin dezelfde methodologie werd gebruikt. Vlaanderen situeert zich in de middenmoot.⁷

Bevragingen uitgevoerd door de onderzoeksgroep MIOS⁸ van de Universiteit Antwerpen, die doorheen de tijd gebruik maakten van vergelijkbare operationaliseringen, leeftijdsgroepen en tijdstippen tijdens het schooljaar, tonen aan dat de prevalentiecijfers voor (cyber)pesten niet zijn verbeterd. Ze zijn vrij stabiel gebleven doorheen de jaren. Uit de laatste grootschalige bevraging bij 14-jarigen (mei 2016) blijkt dat het aandeel slachtoffers (op basis van het criterium: 'minstens 1 keer tijdens de voorbije zes maanden') 17,3 % was voor traditioneel pesten en 10,2 % voor cyberpesten. Voor de daders werden percentages genoteerd van 8 % voor traditioneel pesten en 7,1 % voor cyberpesten.

---

⁴ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding](#), 28 september 2017.

⁵ Verduidelijking in bijlage 1.

⁶ Health Behavior in School-aged Children (2016). <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/growing-up-unequal-hbsc-2016-study-20132014-survey>.

⁷ Cijfers in bijlage 2.

⁸ <https://www.uantwerpen.be/nl/onderzoeksgroep/mios/>

Surveys die peilen naar een reeks concrete (potentieel kwetsende) on- of offline gedragingen tijdens de voorbije 6 maanden leveren prevalentiecijfers op die nog veel hoger zijn. Hogere prevalenties worden uiteraard ook vastgesteld wanneer men peilt naar de ervaringen met pesten over een langere periode. In een recente MIOS-studie bij 1010 Vlaamse jongvolwassenen tussen 18 en 25 jaar⁹ werd gevraagd om terug te blikken op de ervaring met (zowel traditioneel als cyber-)pesten tijdens de adolescentie (tussen 12 en 18 jaar). 36,2 % gaf aan niet gepest te zijn, 33,2 % licht gepest tijdens een korte periode, 16,5 % licht gepest tijdens een langere periode, 5,3 % zwaar gepest tijdens een korte periode en 8,7 % zwaar gepest tijdens een langere periode. De drie laatste groepen scoorden significant slechter op een reeks welbevinden-indicatoren dan de twee eerste groepen.

Concluderend blijkt uit onderzoek dat:

- Pesten en cyberpesten relatief vaak voorkomende fenomenen zijn in Vlaanderen, al hangt de prevalentie sterk af van de concrete meting;
- Vlaanderen op internationaal vlak tot de middenmoot behoort;
- De prevalentie van pesten en cyberpesten doorheen de tijd niet is verminderd, maar relatief stabiel is gebleven.

De verontrustende cijfers worden bevestigd door de signalen die de partners in het overlegplatform krijgen. VSK komt in veel scholen met het project 'Conflixers' en ziet dat de pestproblematiek urgent blijft. Deze signalen zijn misschien minder objectiveerbaar maar schetsen geen rooskleurig beeld.

Bijkomende inspanningen zijn dus aangewezen om de volgende redenen:

- De hoge absolute aantallen leerlingen die met (cyber)pesten te maken krijgen, zelfs indien we vertrekken van de laagste prevalenties op basis van de meest strenge criteria;
- De in de wetenschappelijke literatuur vastgestelde negatieve impact van (cyber)pesten op het psychologisch welbevinden van slachtoffers, en ook daders en omstanders;
- De 'ruimte' die er, in internationaal vergelijkend perspectief, nog lijkt te zijn voor verbetering;
- Het feit dat de initiatieven die in Vlaanderen de laatste jaren zijn ondernomen niet meteen weerspiegeld worden in een duidelijke daling van de cijfers.

3.2.2 Het fenomeen pesten wordt meer en meer complex

In vergelijking met 2015 is de problematiek bovendien nog complexer geworden. Cyberpesten is een fenomeen dat in steeds meer diverse vormen opduikt.¹⁰ De Vlor formuleert geen afzonderlijk advies over cyberpesten maar benadrukt dat in deze tekst, onder de algemene noemer van pesten, ook de problematieken rond cyberpesten worden gevat.

---

⁹ Pabian & Vandebosch, 2018.

¹⁰ Deboutte, G. (2017). *Pesten en cyberpesten in het onderwijs*. Antwerpen: Pelckmans Pro.

Bovendien toont internationaal onderzoek naar (cyber)pesten aan dat er voortdurend veranderingen zijn in pestgedrag omwille van maatschappelijke gebeurtenissen en evoluties. Zo tonen studies uit de VS en Frankrijk aan dat het percentage 'bias'- of 'prejudice'-gebaseerde pesterijen, waarbij jongeren worden gepest omwille van hun (gepercipieerde) behoren tot een bepaalde sociale groep op basis van afkomst, religie, seksuele geaardheid, is toegenomen.¹¹ Ook de technologische ontwikkelingen, en de adoptie van mobiele telefoons door steeds jongere kinderen, vragen om het blijvend monitoren van, en gepast ingrijpen bij, nieuwe vormen van (cyber)pesten.

3.3 Nood aan blijvend engagement om pesten aan te pakken

Er wordt dus nog te vaak gepest en de gevolgen daarvan zijn desastreus. We moeten dus met zijn allen een tandje bijsteken. Vandaar dat de Vlor hieronder een aantal aanbevelingen aan de overheid formuleert en zich tegelijk engageert om samen met de partners uit het overlegplatform de schouders te zetten onder de verdere uitbouw van een beleid rond welbevinden en preventie van pesten op school.

4 Naar een krachtiger beleid voor welbevinden en preventie van pesten op school

4.1 Nood aan meer evidence

4.1.1 Vraag aan de overheid: faciliteer een kennisnetwerk

Onderzoekers pleiten al langer voor een onafhankelijk kennisnetwerk dat verschillende beleidsdomeinen overstijgt en dat de opdracht en de middelen krijgt om aan onderzoek te doen en de resultaten te ontsluiten.

Er is al veel kennis beschikbaar. De resultaten van internationaal en Vlaams onderzoek liggen er. Het overlegplatform liet zich, bijvoorbeeld, inspireren door de manier waarop men in Nederland werkt aan een kwaliteitstoetsingskader voor antipestprogramma's en interventies¹². We hoeven niet van een wit blad te vertrekken.

De Vlor vindt dat er nood is aan een meer systematische bundeling van die bestaande onderzoeksresultaten en de ontsluiting ervan. Het recent opgezette platform 'grenslijn.be'¹³ beantwoordt slechts deels aan die nood. Het gaat hier eerder om een doorgeefluik van informatie, waarbij de focus ook niet specifiek op welbevinden en preventie van pesten ligt.

---

¹¹ Englander, E.K. & McCoy, M. (2017); Blaya, C. (2018).

¹² Een onderzoeksproject beoogde van 10 antipestprogramma's na te gaan welke effecten ze hebben op pesten/gepest worden binnen een schooljaar. Het gaat om 10 programma's die als 'kansrijk' werden beoordeeld door de onafhankelijke Commissie Antipestprogramma's. Toelichting op de Vlor op 20 maart 2018, door Daan Wienke, extern projectcoördinator bij het Nederlands Jeugdinstituut.

¹³ Grenslijn.be is bedoeld voor professionelen en vrijwilligers die actief zijn in jeugdhulp, onderwijs, sport, welzijn, kinderopvang en jeugdwerk. Het is een kennisplatform dat hen wil ondersteunen en stimuleren om van hun setting een veilige plek te maken die gestut is op (zelf)respect en (zelf)vertrouwen. Grenslijn.be is een initiatief van de Vlaamse ministers van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Onderwijs, Jeugd en Sport.

Aanbeveling aan de overheid

De Vlor vraagt dat de overheid een kennisnetwerk faciliteert dat wetenschappers over de disciplines heen met elkaar verbindt.

De Vlor ziet dergelijk kennisnetwerk als een figuurlijke plek waar kennis rond welbevinden en de aanpak en preventie van pesten op school wordt bijeengebracht zodat de overheid en het onderwijsveld hierop kunnen terugvallen wanneer ze een antwoord zoeken op pestproblematieken.

Het kennisnetwerk probeert meer bepaald een antwoord te bieden op de volgende vragen:

– Wat is de situatie in Vlaanderen?

De toestand op vlak van welbevinden en pesten in de Vlaamse scholen is te weinig gekend. Te vaak moeten we ons baseren op indrukken. We willen in Vlaanderen de evoluties kunnen opvolgen. Hoe staat het ervoor? Wat is de prevalentie van pesten en hoe evolueert die?

Het kennisnetwerk kan bestaande data samenleggen en op basis van die data de situatie vandaag in kaart brengen. Het kennisnetwerk kan tegelijk bekijken of de lopende bevragingen voldoende om de situatie volledig in kaart te brengen en hiaten identificeren. Voor deze hiaten kan longitudinaal onderzoek gesuggereerd worden en daar moeten middelen voor gevonden worden.

– Wat bevordert het welbevinden? Wat werkt tegen pesten?

Tegelijk is er de behoefte om te weten wat werkt in scholen. Rond de aanpak van pesten bestaan veel misverstanden. Welke methodieken zijn effectief? Te vaak steken scholen energie in het implementeren van programma's die geen aantoonbaar effect hebben.¹⁴ Er is nood aan meer bruikbare en wetenschappelijk onderbouwde data over welbevinden in het algemeen en het fenomeen pesten bij kinderen en jongeren in het bijzonder.¹⁵

In de voorbije jaren werkten de partners in het overlegplatform aan een lijst met suggesties voor onderzoek rond welbevinden en preventie van pesten. Het kennisnetwerk kan ook inspelen op deze onderzoeksvragen.

Engagement van het overlegplatform

De Vlor engageert zich om regelmatig de lijst met suggesties voor onderzoek rond welbevinden en preventie van pesten onder de loep te nemen en te actualiseren.

¹⁴ 'Critical questions in bullying and cyberbullying prevention', presentatie van Dr Elizabeth Eglander, UA, 27 augustus 2018.

¹⁵ Zie ook aanbeveling Nederlands onderzoek 'Wat werkt tegen pesten?' (2018). Ontwikkeling en onderzoek naar effectief aanpakken van pesten verdient hoge prioriteit.

4.1.2 Het engagement van het overlegplatform: de link met het werkveld

De vraag naar wat werkt is belangrijk. Maar zelfs als deze vraag beantwoord is, blijft de implementatie een uitdaging. Hoe zorgen we dat wat werkt ook geïmplementeerd geraakt, echt 'werkzaam' wordt in de scholen en in de klas?¹⁶

Door zijn unieke samenstelling kan het overlegplatform hierin een actieve rol spelen. De leden van het overlegplatform kunnen ertoe bijdragen dat bevindingen uit onderzoek hun weg naar het onderwijsveld vinden. Zij kunnen knowhow delen en zorgen dat ervaringen uitgewisseld worden. Zij gaan in overleg met scholen, die op hun beurt vanuit hun kwaliteitsbeleid evalueren of de initiatieven die ze nemen, ook effect hebben. Vervolgens kunnen zij hierover met elkaar in dialoog gaan.

Engagement van het overlegplatform

Het overlegplatform wil ertoe bijdragen dat bevindingen uit onderzoek hun weg vinden naar het onderwijsveld.

De Vlor ziet dus kansen in het complementair werken van de partners in het overlegplatform, de onderzoekers in het kennisnetwerk en de overheid.

4.2 Bouwstenen voor een antipestbeleid op school

Het decreet leerlingenbegeleiding, het Referentiekader voor Onderwijskwaliteit en de nieuwe eindtermen vormen een verplicht kader om te werken aan welbevinden op school.

Dat neemt niet weg dat scholen baat kunnen hebben bij extra ondersteuning bij het werken aan welbevinden en het opzetten van een beleid om pesten terug te dringen. Een richtinggevend kader met bouwstenen voor een antipestbeleid kan scholen motiveren en helpen, zeker die scholen die worstelen met pestproblematieken. Scholen blijven uiteraard vanuit hun beleidsvoerend vermogen kiezen voor een aanpak die bij hun context past.

De Vlor ziet dus geen conflict tussen een richtinggevend kader met bouwstenen voor een antipestbeleid en de vrijheid van de school. Voorwaarde is dat dit richtinggevend kader op een netoverstijgende, participatieve en wetenschappelijk onderbouwde manier ingevuld wordt. Het overlegplatform van de Vlor kan daarvoor borg staan.

Engagement van het overlegplatform

De partners uit het overlegplatform engageren zich om tegen 1 januari 2020 een richtinggevend kader met bouwstenen voor een antipestbeleid te ontwikkelen als hulpmiddel voor scholen.

4.3 Versterken van de partners die het beleid rond welbevinden vormgeven op school

De school en de schoolnabije actoren (pedagogische begeleidingsdiensten en centra voor leerlingenbegeleiding) geven vorm aan het beleid rond welbevinden, op het niveau basiszorg en

---

¹⁶ Fixsen, D.L., Blase, K.A., e.a. (2005). [Implementation Research: A Synthesis of the Literature](#).

verhoogde zorg (fase 0 en fase 1 van het zorgcontinuüm). De centra voor leerlingenbegeleiding ondernemen actie en zorgen voor bemiddeling in geval van pestincidenten. De pedagogische begeleidingsdiensten ondersteunen scholen bij het opzetten van een beleid rond welbevinden en preventie van pesten en bij het professionaliseren.

De Vlor is vragende partij om de rollen en taken van deze partners nog verder te verduidelijken.¹⁷ De Vlor vraagt middelen om de professionaliteit van deze partners te versterken zodat meer en deskundiger kan ingezet worden op het begeleidingsdomein 'psychisch en sociaal functioneren'. Deze vraag kadert in een bredere vraag om middelen voor professionalisering, niet enkel op vlak van werken aan welbevinden en preventie van pesten.

Vraag aan de overheid

De Vlor vraagt om de rollen en taken van de partners die vormgeven aan het beleid rond welbevinden op school nog verder te verduidelijken. De Vlor vraagt middelen om de professionaliteit van deze partners te versterken.

Die nood aan professionalisering en aan continue actualisering ervan bestaat voor de hele school. Het volstaat niet dat één persoon deskundig is. Het volledige schoolteam werkt rond de leerling. Het volledige schoolteam moet dus in staat zijn te werken aan welbevinden en preventie van pesten. Deze processen moeten uiteraard tijd krijgen. Een professionele leercultuur opzetten op school kan niet van vandaag op morgen.

4.4 Systematische aandacht voor welbevinden en preventie van pesten in de lerarenopleiding

Naast een continue professionalisering en aandacht voor welbevinden/preventie van pesten op school moet er ook ingezet worden op de lerarenopleiding.

Op dit moment loopt op de Vlor een overleg tussen actoren uit de lerarenopleidingen over welbevinden en preventie van pesten. Onderzoekers, leerlingen, ouders, leraren, beleid en externe organisaties worden bevraagd over welke attitudes, kennis en vaardigheden een leraar in spe volgens hen minimaal moet meekrijgen tijdens de opleiding om te kunnen werken aan welbevinden en preventie of aanpak van pesten. De Vlor engageert zich om op basis van die bevraging na te denken hoe leraren best voorbereid worden. Deze inzichten zullen via de deelnemers aan het overleg gedeeld worden met de lerarenopleidingen, die er inspiratie uit kunnen putten bij hun curriculumontwikkeling.

Engagement van het overlegplatform

De Vlor engageert zich om samen met actoren uit de lerarenopleidingen na te denken hoe leraren tijdens hun opleiding best voorbereid worden om te kunnen werken aan welbevinden en preventie van pesten op school.

---

¹⁷ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding](#), 28 september 2017.

4.5 Neutrale bemiddeling als het op school niet lukt

De Vlor erkent de subsidiariteit: aanpak van pesten gebeurt in eerste instantie door de school en de schoolnabije partners. Het inschakelen van een externe organisatie of een antipestprogramma haalt wellicht weinig uit, als er niet eerst in de school ingezet wordt op een positief schoolklimaat en op welbevinden.¹⁸

Maar wat als, in uitzonderlijke gevallen, een probleem vastloopt? Wat als het zelfs met de hulp van pedagogische begeleidingsdiensten en centra voor leerlingenbegeleiding niet lukt? Waar kunnen schoolteams, ouders of leerlingen dan terecht? Scholen kunnen niet alle deskundigheid in huis hebben. Er zijn tal van externe organisaties die bekommerd zijn om het welbevinden van jongeren en een bemiddelingsaanbod hebben. Mensen die te maken krijgen met pesten worden vaak doorverwezen naar heel diverse instanties (Netwerk Kies Kleur tegen Pesten, Kinderrechtencommissariaat, politie, ...). Afhankelijk van de aard van de situatie zullen deze aanspreekpunten in meerdere of mindere mate ook echt kunnen helpen.

Maar het is niet zeker of alle betrokkenen dat aanbod voldoende kennen, en een gedegen keuze kunnen maken.¹⁹ Ze lopen soms verloren in het aanbod. Er is nood aan een duidelijk en voor iedereen toegankelijk aanspreekpunt, met zowel eerste- als tweedelijns hulp waar elke betrokkene terecht kan (pester, slachtoffer, omstaander, ouder, leerkracht, directie, begeleider, CLB-medewerker, ...). De Vlor herhaalt dus zijn vraag uit 2015 voor een onafhankelijk, neutraal en laagdrempelig aanspreekpunt buiten de school dat over de nodige expertise en personeelsomkadering beschikt om te bemiddelen in deze uitzonderlijke gevallen. Deze instantie moet geheel belangeloos en onafhankelijk van de school kunnen optreden, en kan eventueel doorverwijzen. De Vlor vraagt dat de overheid dergelijke instantie opricht of een bestaande organisatie (bijvoorbeeld het Kinderrechtencommissariaat) aanduidt en versterkt om deze rol op te nemen.

Aanbeveling aan de overheid

De Vlor vraagt een onafhankelijk, neutraal en laagdrempelig aanspreekpunt buiten de school dat over de nodige expertise en personeelsomkadering beschikt om te bemiddelen in uitzonderlijke gevallen.

Omdat scholen bij het aanpakken van peestsituaties soms een beroep doen op externe organisaties, verwijst de Vlor hier naar haar 'Handvatten voor het omgaan met externe organisaties'²⁰.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Ann Verreth
voorzitter

¹⁸ Zie ook aanbeveling tijdens de toelichting door Daan Wienke, Vlor, 22 maart 2018: 'Niet te snel opschalen naar een programma, maar eerst (onder meer) het bewerkstelligen van een veilige en zorgzame leeromgeving; het versterken van visie, beleid en maatregelen, samen met ouders en leerlingen, om die veilige en zorgzame leeromgeving te realiseren en in stand te houden (...).

¹⁹ Het decreet leerlingenbegeleiding heeft het over 'schoolextern aanbod' of 'een andere externe dienst', zonder te specificeren.

²⁰ <https://www.vlor.be/handvatten>

Bijlage 1 'De prevalentiecijfers voor het slachtoffer- en daderschap van traditioneel en cyberpesten zijn erg verschillend van studie tot studie. Deze verschillen zijn onder meer te wijten aan de manier waarop er naar (cyber)pesten gepeild wordt en de aard van de bevroegde populatie.' Verduidelijking.

Wat de operationalisering van (cyber)pesten betreft, is er een belangrijk verschil tussen a) onderzoeken die vertrekken van een definitie van (cyber)pesten (als intentioneel kwetsend, repetitief gedrag in een relatie gekenmerkt door machtsonevenwicht) of een rechtstreekse meting (waarin het woord "pesten" uitdrukkelijk gehanteerd wordt), en b) de onderzoeken die peilen naar de ervaring met een reeks gedragingen (bv. on- of offline beledigen of bedreigen, belachelijk maken, uitsluiten, ...). De eerste groep onderzoeken meten wellicht het best "echte" pesterijen (maar leiden mogelijk tot onderrapportering omwille van sociale wenselijkheid). De tweede groep studies meten een reeks concrete gedragingen die als (cyberpest)vormen beschouwd worden, maar dat wellicht niet altijd zijn (bv. doordat ze ook eenmalig kunnen plaatsvinden, niet intentioneel kwetsend zijn, of plaatsvinden tussen "gelijken", en dus eerder ressorteren onder de noemers "eenmalige agressie", "misplaatste grappen", of "conflicten"). Verschillen in prevalentiecijfers zijn ook te wijten aan het "cut-off"-punt dat men gebruikt om van "pesten" te spreken. Terwijl pesten per definitie herhaaldelijk gedrag veronderstelt, worden in studies naar cyberpesten vaak ook éénmalige gedragingen als cyberpesten beschouwd (omdat de online permanentie, het online delen,...op zich repetitie inhouden). Bij klassiek pesten is de vraag: hoe vaak moet iemand iets gedaan/meegemaakt hebben om van pesten te spreken (éénmaal per maand, 2 of 3 keer per maand, wekelijks, ...)? Ten slotte zullen prevalentiecijfers vaak verschillen doordat de surveys zijn afgenomen bij verschillende onderzoekspopulaties (verschillende leeftijdsgroepen, verschillende opleidingsniveaus, etcetera) en/of verwijzen naar een kortere of langere referentieperiode (i.e. peilt men naar de ervaring met pesten tijdens de voorbije twee maanden, tijdens de voorbije zes maanden, of "ooit"?).

Bijlage 2 Cijfers voor Vlaanderen uit de HBSC-studie 2016

Met prevalentiecijfers voor slachtofferschap van traditioneel pesten ("minstens 2 of 3 keer per maand tijdens de laatste paar maanden") van 11 % (jongens - 11 jaar), 11 % (meisjes - 11 jaar); 11 % (jongens - 13 jaar), 7 % (meisjes - 13 jaar), 5 % (jongens - 15 jaar), 7 % (meisjes - 15 jaar) situeert Vlaanderen zich in de *middenmoot*. Voor daderschap zien deze percentages er als volgt uit: 5 % (jongens - 11 jaar), 2 % (meisjes - 11 jaar); 6 % (jongens - 13 jaar), 3 % (meisjes - 13 jaar), 7 % (jongens - 15 jaar), 2 % (meisjes - 15 jaar). Voor cyberpesten worden (op basis van gelijkaardige criteria) de volgende prevalentiecijfers voor slachtofferschap genoteerd: 2 % (jongens - 11 jaar), 1 % (meisjes - 11 jaar), 2 % (jongens - 13 jaar), 3 % (meisjes - 13 jaar), 1 % (jongens - 15 jaar), 4 % (meisjes - 15 jaar).